

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Қазақ тіл білімі кафедрасы

ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы,
профессор, көрнекті тіл маманы, әдебиет сыншысы,
публицист М.С. Серғалиевтің 85 жылдығына арналған
«МЫРЗАТАЙ СЕРҒАЛИЕВ ЖӘНЕ ФИЛОЛОГИЯ МӘСЕЛЕЛЕРІ»
атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

Астана, 2023

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор,
көрнекті тіл маманы, әдебиет сыншысы, публицист М.С. Серғалиевтің
85 жылдығына арналған
«МЫРЗАТАЙ СЕРҒАЛИЕВ ЖӘНЕ ФИЛОЛОГИЯ МӘСЕЛЕЛЕРІ»
атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

Астана 17 наурыз 2023 жыл

ӘОЖ 80/81
КБЖ 81.2
Қ70

Баспаға Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ғылыми кеңесі ұсынған

Редакция алқасын басқарған: Сыдықов Е.Б.

Редакция алқасы: А.Бейсенбай, Қ.Саркенова, Б. Әбдуәліұлы (жауапты шығарушы),
Маликов Қ., Кенжалин Қ.К.

ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, көрнекті тіл маманы, әдебиет сыншысы, публицист М.С. Серғалиевтің 85 жылдығына арналған «МЫРЗАТАЙ СЕРҒАЛИЕВ ЖӘНЕ ФИЛОЛОГИЯ МӘСЕЛЕЛЕРІ» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2023. – 345 б.

ISBN 978-601-337841-1

Қазақ тіл білімінің қалыптасуы, дамуы, бүгінгі көтерілген дәреже-биігі – қазақ ғалымдарының ондаған жылдарғы ұжымдық ізденістерінің жемісі. Осы ұжымның ішінде М.Серғалиевтің есімі оқшау аталатын мамандар қатарында тұрады. Ол тіл білімі, публицистика, әдістеме бағытында қатар еңбек етіп, қазақ руханиятында өзіндік із қалдырды. Бүгінде ғалым-ұстаздың қалыптастырған ғылыми мектебі өз жұмысын жалғастыруда, сонымен қатар серғалиевтану ізденістері де басталып келеді. Жинақта жарық көрген ғалымның ғылыми мұрасына арналған зерттеулер – сол жұмыстардың нақты көрсеткіші.

Конференция Мырзатай Серғалиевтің ғылым мұрасын зерделеуге және жалпы филология мәселелеріне арналған. Жинақта отандық зерттеушілермен қатар, түркі тілдес елдер ғалымдарының тіл, әдебиет, тарих, әдістеме салалары бойынша жасаған баяндамалары мен мақалалары жарияланып отыр.

ISBN 978-601-337841-1

ӘОЖ 80/81
КБЖ 81.2

© Қазақ тіл білімі кафедрасы, 2023

КӨРКЕМ МӘТІННІҢ ТАНЫМДЫҚ-КОНЦЕПТІЛІК ДЕНГЕЙІ

СҰЛТАН Е.Б.

*Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ докторанты.
Қазақстан, Астана қ.*

Аңдатпа. Мақалада мәтін теориясы, мәтіннің танымдық қабаты мен концептілік жүйесі зерделенеді. Мәтін бойында кездесетін ақпараттық-танымдық ерекшеліктер, концептілер жүйесі жеке сөз болады. Адамның ойлау жүйесіне қатысты, халықтық-ұлттық ерекшеліктеріне қатысты негізгі танымдық ақпараттардың әдеби мәтіндердегі деңгейі қарастырылады. Әдебиеттанудағы мәтін теориясына, әдеби концептілерге баға беріледі. Көркем мәтін ұғымы жалпы филологияға ортақ екені белгілі, ал мақалада мәтін теориясының әдебиеттану ғылымына қатысты қыры талқыланады. Жалпы әдебиеттанудағы теориялық зерттеулер қатарын молайту мақсатында көркем шығарманың мәтініне әдеби тұрғыдан назар салу өзекті болып отыр. Себебі қазіргі ғылыми зерттеулер бір-бірімен интеграцияға түсіп, гуманитарлық саладағы түрлі ғылымдар тоғысуынан жаңаша бағыттағы зерттеулер пайда болды. Осы тұрғыдан алғанда жалпы филологиядағы мәтін теориясы тілтану мен әдебиеттануға ортақ болғандықтан, мәтіндік талдау жүргізу барысында тіл мен әдебиетті тоғыстыру арқылы жаңа нәтижелерге қол жеткізе аламыз. Қазақ әдебиеттану ғылымдағы мәтіндік талдау жүйесінің теориялық, практикалық базасын толықтыру барысында біздің зерттеу еңбегіміздің тақырыбы өзекті саналады.

Кілт сөздер. Мәтін теориясы, концепт, танымдық қабат, көркем мәтін, концептілік ая.

XXI ғасырда ғылыми зерттеу бағыттары интеграциялану нәтижесінде жаңаша ғылыми әдістерді, ғылымға жаңаша көзқарас тұрғысынан қарауды туындатты. Соның ішінде әдебиеттану ғылымы да өзіне шендес, іргелес ғылым салаларымен ғылыми байланысқа түсіп, жаңа әдеби зерттеу бағыттарына ие болды. Дәстүрлі әдебиеттануда көркем шығарманы зерттеу оның композициялық құрылымы, идеясы мен сюжеті, көркемдік ерекшелігі арқылы ғана талданып келгені мәлім. Ал антропоцентристік парадигма шеңберінде көркем шығарманы мәтіндік деңгейде талдау қолға алына бастады. Мәтіндік талдау көркем мәтіндегі танымдық қабатты анықтауды, мәтіннің символикалық, семиотикалық, семантикалық ерекшелігін зерделеуді қамтиды.

Қазіргі жалпы филологияда «мәтін теориясы» терминіне қатысты жан-жақты зерттеулер бар. Мәтін теориясы лингвистика тұрғысынан да, әдебиеттану тұрғысынан да талданады, бұл зерттеулердің тоғысатын тұсы да, айырмаға ие болатын тұсы да байқалады. Бұл мәтін теориясының қандай аспектіде зерттелетінімен байланысты. Мәтінге былайша анықтама беруге болады: «Мәтін – ерекше түрде ұйымдасқан семиотикалық құрылым» [1, 14]. Бұл анықтамадан байқағанымыздай, мәтін, ең алдымен, семиотикалық бөлшек. Демек мәтіндегі таңбалық қасиет оның ең негізгі құрамдас бөлігіне айналады. Неге десек, мәтін символдан, таңбадан тұрады. Таңбасыз мәтінді құрау да, елестету де мүмкін емес.

Мәтін теориясын әдебиеттану ғылымында зерттеу барысында «мәтін мен көркем шығарма бір ме?» деген сауал туындайды. Бұл екі ұғымға тереңірек үңіле отырып мынадай пікірлерге кезігеміз: «Мәтін статикалық сипатқа ие, ал шығармада динамика басым» немесе «Мәтін шығармаға қарағанда қозғалыссыз» [2, 48]. Әдебиеттанудағы құрылымдық бағыттың өкілі Р. Барт: «шығарма – кітап кеңістігінің белгілі бір бөлігін қамтитын заттық фрагмент. Ал мәтін – әдіснамалық амалдардың алаңы» деген тұжырым келтіреді [2, 415]. Мәтін құрылымына назар салушы ғалым Р. Барттың бұл пікірінен мәтіннің шығармадан көлемді, ауқымды нысан деп қарайтынын көре аламыз. Былайша айтсақ, мәтін көркем шығарманың бөлшегі емес, керісінше көркем шығарма мәтін бөлігін құрайды. Көркем шығарма мен мәтіннің теңеспейтін

тұсы, оның біреуінің бөлшегі түрінде келуімен байланыстырылады. Ал Ю. Лотман пікіріне сүйенсек, пікір қайшылығын байқаймыз. Ғалымның сипаттауы бойынша: «Көркем шығарма дегеніміз өзінің белсенді әрекетін күтіп тұрған потенциалды мәтін» [3, 1996: 97].

Мәтін – көп қырлы, көп аспектілі ұғым. Оны қай жағынан зерттесек те, түрлі жаңалықтар ашуға, жаңа ұғымдар туындатуға болады. Біз өз зерттеуімізде мәтіннің таңбалық, танымдық деңгейіне ден қоямыз. Азiргi филологияда, әсiресе лингвистика ғылымында мәтінді зерделегенде «концепт», «концептосфера» ұғымдары алдыңғы орынға шығады. Себебі бұл ұғым бірден-бір мәтіннің танымдық, ұлттық бейнесін анықтауда тиімді әдіс болмақ. Әдебиеттану ғылымында да мәтіннің танымдық-концептілік сипатын белгілеу жалпы мәтін болмысы туралы ақпаратты беруде маңызды саналады. Сол себепті біз мақаламызда концепт ұғымына, мәтіндегі танымдық қабаттың деңгейіне жете үңілуді жөн көрдік. Концепт ұғымы – гуманитарлық ғылымдарға ортақ түсінік. Концепт жүйесіне психологияда, педагогикада, тарих ғылымында, лингвистикада, әдебиеттануда түсіндірме жасауға болады. Алайда концептілік жүйенің зерттелу аспектісіне сай, зерттеу әдістеріне қарай сипаты да, мәні де өзгеше өрілуі мүмкін. Концептінің түпкі мәні, шығу тегі бір болғанымен, зерттеу парадигмасы негізінде мән, мағынасы өзгеріп отырады. ХХІ ғасырда ғылыми зерттеу жүйелерінің антропоцентристік парадигма шеңберінде қарастырыла бастауы негізінде зерттеу бағыттарының барлығы адамға қарай, адамның ойлау жүйесі, сезімі тұрғысынан қарастырыла бастады. Осындай жаңа бағыттардың бірі – адамның ойлау, дүниені тану процестерімен байланысты Когнитивті лингвистика, Когнитивті әдебиеттану. Тілтану мен әдебиеттанудың зерттеу нысандары тілді зерттеуі арқылы, тілдегі ерекшеліктерді қарастыруы негізінде бір-бірімен ортақтасады. Когнитивті зерттеулер адамның ойлау, таным, сана дәрежесіндегі ақпараттарды қарастырады. Ақпарат алмасулардың таным жүйесіндегі сипатына назар аударады. Адам баласы өздігімен өмір сүрмейді, ол қоғамдық ортаның, белгілі бір әлеуметтік шеңбердің өкілі саналады. Сол себепті қоғамдық жүйеге, топқа сәйкес қалыптасқан ақпараттар ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырады, адам санасында қазықталады. Ал когнитивтік зерттеу бағыттары аталған ақпараттар жүйесінің ойлауға, дүниенің қабылдауға, дүние моделін сана деңгейінде қалыптастыруға бағытталады. Ақпараттардың адам санасына әсерін, ондағы бейнесінің мәнін ашып көрсету үшін когнитивтік зерттеулер бір-бірімен байланысқа түсіп отырады, соның негізінде жаңаша ғылыми бағыттар пайда болып, ғылым салаларының интеграциялануы байқалады. Когнитивтік зерттеулердің негізгі нысаны концепт ұғымы болып саналады. Сонымен қатар, гештальт, символ, сызба, ассоциация секілді түсініктер де когнитивтік зерттеулерде қарастырылатын негізгі нысандар болып саналады.

Жалпы филологияда концепт ұғымы лингвистика саласында зерттеле бастады. Тілді адамға қатысты, этнос негізінде зерттеу алғаш Э. Сепир мен Б. Уорф еңбектерінен бастау алады. Мұндай зерттеу негізінде когнитивтік тіл білімі саласында пайда болды. Тілді когнитивтік процестерді жүзеге асырушы фактор ретінде қарастыру тіл біліміндегі «концептілік ая», «әлемнің тілдік бейнесі» секілді термииндердің қалыптасуына негіз болды. «Концепт» термині алғаш С.А. Аскольдов-Алексеев еңбегінде 1928 жылы қолданылды. С.А. Аскольдов-Алексеевтің түсіндіруі бойынша концепт ойлау процесінде бірдей типтегі зерттеулер мен құбылыстардың іс-әрекеттердің жиынтығы, ойлау құрылысы болып табылады [4, 30]. Д.С. Лихачев та концепт терминін алғаш қолданушылар қатарынан көрінеді. Ғалымның пайымдауы концептіні абстрактіленген ойлау бірлігі деп түсіндіреді [5, 46]. Қазіргі зерттеулерде концептіге берілген анықтамалар саны біршама. Мұндай анықтамалардың маңыздыларына тоқталып өтсек. Е. Кубрякова: «Концепт – ментальді лексиконның, концептуалды жүйе мен ми тілінің, әлем бейнесінің, квант білімінің, адам есінің оперативті бірлігі. Концептілер арқылы көрініс табады» деген анықтама келтіреді [6, 92]. Бұл түсінік бойынша концептінің адамның ментальді, интеллектуалды жүйесімен байланысы барын білеміз. Сонымен қатар, адам жадында сақталған ақпараттардың концептілік деңгей түзіп, әлем бейнесінің тілдік картасын жасауға негіз

болатындығын айтады. В. Колесовтің анықтамасына назар салайық: «Концепт – мазмұндық формалары (бейне, ұғым, таңба) арқылы қалыптасқан ұғым болмысы» [7, 20]. Демек концептінің мазмұндық құрылымы бейне, таңба, ұғым секілді бөліктерден құралған. Бұдан шығатыны, концепт жай ғана ұғым емес, ұғым астарында бейне болады. Демек концептілік жүйеде ішкі мазмұндық мәні ұғым және бейне жасырынады. Ал халықтық, ұлттық дәрежеге көтерілуі негізінде таңбалық қасиетке ие болады. Ю. Степановтың түсіндіруі бойынша: «Концепт – жалпыланған, нақтылы, ассоциативті, эмоционалды-бағалаушытық қасиеті бар тілдегі ұғым» [8, 92]. Концептінің бойында ассоциациялық белгі бар. Өйткені кез келген концептілік деңгейге көтерілген ақпарат ұғымдар жиынынан ассоциация түзуге бейім. Ал ақпараттың танымға қазықталуы тіл пайдаланушысының бағалауы арқылы жүзеге асады. Белгілі бір этнос өкілдерінің ұнамды деп тапқан, жоғары бағалаған, қасиеттілік дәрежесіне жеткен ұғымдар ғана концептіге айналады. Сол себепті концептінің қалыптасуында бағалаушытық қызмет ерекше орын алады. Л. Жаналина когнитивті лингвистиканың адамның ментальды санасындағы ұғымдарды зерттейтіндігін айтады [9, 134].

Концептілік зерттеу қазақ филологиясында да зерттеле бастап, ұлттық таным тұрғысынан ерекше мағынаға ие концептілердің типтері анықталып, концепт түсінігіне аңқатамалар беріліп келеді. А. Ислам концептіні: «Концепт дегеніміз – этномәдени санада сақталған, белгілі бір ұлттың ұрпақтан-ұрпаққа берілетін ықшам әрі терең мағыналы шындық болмысы, ұлттық-мәдени құндылықтары жөніндегі сан ғасырлық түсінігін білдіретін ғылым» [10, 16]. Мұнда ғалым концептіні жеке дара ғылым ретінде алып қарастырған. Бұл анықтамадан шығатыны – концепт кеше-бүгін қалыптасқан түсінік емес, концептінің қалыптасып, оның жоғары дәрежеге, символдық деңгейге көтерілуі үшін сан ғасырлық уақыт қажет. Тарихи оқиғалардың, белгілі бір ұлттың тарихи жағдаларына, оның тұрмыс-тіршілігі мен өмір салтына байланысты туындайды. Концепт адам танымында, санасында код секілді жазылып қалып, түрлі тілдік бірліктер, тұрақты тіркестер арқылы қайта жаңғырып отырады. Адам миы ақпаратты қабылдайды, өңдейді, тасымалдайды. Демек мидағы ақпараттардың өзгеріске ұшырып, ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отыруы, сол арқылы ұлт талғамының, ойының, бағалауынан жеткізілуі концепт арқылы жүзеге асады. Зерттеуші Ә. Бияздықова концептіні былайша анықтап көрсетеді: «Концепт, бұл – мәнді сөзі және этномәдени ерекшелігі білінетін ұжымдық білімнің бірлігі. Мәнісіне қарай концепт лексемасы терминденуінің лингвомәдени семантикалық бірліктердің этномәдени авторизацияға тәуелділігі, олардың тілдік тұлғамен арақатынасы болып табылады» [11, 17]. Кез келген концепті этномәдени, ұлттық сипаттарға ие. Өйткені концепті ұлттық мәннің, ұлттық танымның көрінісі болып саналады.

Концептінің түрлі белгілерін, ондағы жасырынған ақпараттардың сипатын анықтау арқылы концептінің толық мәнін тани аламыз. В. Карасик концептінің бір тектік фрагменттердің адамда жадында сақталған ментальді құрылымы деп есептейді. Бұл дегеніміз үнемі қайталанып отыратын, бірдей типке жататын ақпараттардың адам санасына қазықталуы негізінде қалыптасып, тіл пайдаланушысының ментальді жүйесіне әсер етуі дегенді білдіреді [12, 7]. Концепт – кешенді құрылым. Оның бойында ақпараттар, жағдаяттар, бейнелер, түрлі пайымдаулар, бағалаулар бар. Сол себепті біз оны күрделі құрылым ретінде қалыптастырамыз. Ішкі семантикалық өрісін жіктеу негізінде концептілік деңгейге жеткен ұғымдардың түрлі макро, микро жүйелер түзетіні, мағыналық аймақ қалыптастыратындығын байқаймыз. А. Залевская концептінің адам жадындағы нейрондардың жандануы деп қарастырады [13, 39]. Адам санасына танымдық деңгейде түрлі ақпараттардың жинақталуы, тарихи жағдайларға сай өңделіп, өзгеріске ұшырауы, солардың нәтижесінде қалыптасқан тәжірибелері концептінің қалыптасуына жағдай жасайды. Тілдің негізгі қызметі ақпаратты жеткізу, қарым-қатынас түзу болып табылатынын ескерсек, ұлттық сипаттағы, мәдени мәндегі ақпараттардың, тәжірибелердің жеткізілуі, тіл арқылы тасымалдануы тілдің концептілік қызметін айқындайды.

Тілдегі ақпараттар мақал-мәтел, тұрақты сөз тіркестері, фразеологизмдер, нақыл сөздер арқылы ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырады. Сол себепті мақал-мәтел, фразеологизмдер концепті танытатын, айқындайтын тілдік бірліктер қатарына жатады. Кел келген ұлт өзінің күнделікті тұрмыс-тіршілігінде өмір сүру салтына байланысты негізгі формулар мен формалар ойлап табады. Ал мұндай формулалар тіл арқылы екінші бір адамға жеткізіліп, ұлттық таным деңгейінен орын алады. Коцептіге берілген түсіндірмелерді саралай отырып, концептінің адамның ойлау механизміне, ұлттық тәжірибелеріне, мәдени ерекшеліктеріне, психологиясына, тілдік генетикалық ерекшеліктеріне байланысты болатындығын аңғардық. Тілде белгілі бір ұлттың өмір тәжірибесіне сай концептілер қалыптасып отырады және аталған концептілер жүйесі сол ұлттың сипатын айқындайтын «тетікке» айналады. Себебі концепт астарында ақпараттар ағыны жасырынады. Егер ұлттық танымда концептілік деңгейге көтерілген ұғымдарға семантикалық талдау жасасақ, түрлі тілдік бірліктерді, ұлттық талғамды, мәдени артықшылықтарды көре аламыз. Сол себепті концептіні «ұлттық кодты» айқындайшы ұғым мен түсініктердің жиын деп қарастырамыз. Бір концептілік өріске шоғырланатын тілдік бірліктер мағыналық, ішкі мазмұндық, бейнелілік, функциялық белгілері бойынша ортақтасады. Сол арқылы белгілі бір концептілік деңгейдегі ұғымның ақпараттық өрісі түзілді.

Концепті көп жағдайда белгілі бір әлеуметтік топқа, ұлтқа тән болады дедік. Ал жекелеген адамдар сол ұлт тілінің тұтынушысы болғандықтан, біз концептінің сипатын айқындауда индивидтің тілдік мүмкіндігіне назар аударамыз. Бұл дегеніміз концептінің жекелеген авторлардың, тіл тұтынушылардың қолданысынан көрініс табады, сол арқылы анықталады дегенді білдіреді. Біз көркем концептіні лингвистика ғылымында және әдебиеттану ғылымында қарастырамыз. Көркем концепті адамның көркемдік деңгейде ойлау жүйесі бойынша қалыптады. Көркемдік ойлау жүйесі дегеніміз – тілді пайдаланушы болып саналатын ақын-жазушылар, сөз өнері иелерінің көркем шығарма арқылы жеткізуі халықтық илеяларды ұсынуы. Халықтық деңгейдегі тілдің көркемдік жүйесі концептілік сипатқа ие болады. Сол себепті көркем мәтіндерде қалыптасқан, берілген идеялар көркем концептіні түзуге қатысады. Көркем әдебиеттегі концепт көркем туындының авторы негізінде, оның дүние туралы, өмір, қоршаған орта туралы қалыптасқан, сараланған, бағаланған таным-түсінігімен байланысты [14]. Филология ғылымында концептіні зерттеу лингвистикадан бастау алған зерттелулер әдебиеттану ғылымына қарай ойысып келеді. Бұған дәлел – көркем мәтін шығармаларындағы концептілік жүйелердің авторлық поэзия тұрғысынан, автордың дүниетанымы, көзқарасы арқылы зерттеле бастауы. В. Адамова концептінің лингвистикадан әдебиеттану саласына қарай ойыса бастауын былайша көрсетеді:

1-сызба. Көркем концептінің пайда болуы

Жоғарыдағы сызбадан байқағанымыздай, тілдік концепт көркем ойлау жүйесіне негізделіп, авторлық таным қатысы арқылы көркем концептіге айналады. Тіл білімінде тілдік концепт зерттелетін болса, әдебиеттану саласында көркем концепт қарастырылады. Көркем

концепт тілдік концептіден бастау алады. Автор белгілі бір ұлт өкілі, ұлттық тілдің тұтынушысы болғандықтан, қоршаған ортадағы, этносқа қатысты барлық ақпараттардың сіңірушісі, иесі болып саналады. Ол себепті ұлт өмірінің түрлі кезеңдердегі тәжірибесі автор тіліне, автордың көркемдік ойлау жүйесіне әсер етіп индивидуалды көркем концептінің қалыптасуына жол ашады. В. Адамова көркем концептінің әдебиеттануда қараудың себептерін атап көрсетеді: «көркем шығармашылық процесі кезінде түпкі мағынадан көркем мәнге жетуге мүмкіндік береді; шығармашылық процесінің көркем лабораториясын қалыптастыруға жол ашады; шығарманың көркем әлемін аксиология, гносология тұрғысынан қарауға жағдай туғызады; автордың әлем бейнесін қалыптастыруын қадағалауға мүмкіндік береді, көркем бейненің мағынасын ашып беруге жағдай жасайды» [15].

Сонымен, мәтіндегі танымдық қабат, концептілік деңгей ондағы берілген ақпараттар толқынына байланысты. Себебі кез келген мәтін, ол мейлі көркем мәтін болсын, белгілі бір ақпаратты жеткізуші болып саналады. Сондықтан мәтін бойындағы танымдық деңгей сол мәтінде берілетін ақпаратпен біте қайнасып жатады. Белгілі бір ұлт тілінде жазылған мәтін сол халықтың болмыс-бітімінен, танымдық ерекшелігінен, концептілік жүйесінен хабардар етіп тұрады. Олай болу себебі мәтін өзі табиғатынан туындатушы, құрастырушы автордың ырқына бағынып отырады.

Әдебиеттер тізімі

1. Лотман Ю.М. Анализ поэтического текста. – М., 1972. – 412 с.
2. Барт Р. От произведения к тексту. – М.: Искусство, 2007. – 371 с.
3. Лотман Ю. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. – М.: Языки русской культуры. 1996. – 464 с.
4. Прохоров Ю. В поисках концепта. – Москва: Флинта: Наука, 2008. – 176 с.
5. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка // Изд. РАН – СпЯ.– 1993. – №2. – С. 3-9.
6. Кубрякова Е.С. В поисках сущности языка. Когнитивные исследования/ Ин-т языкознания РАН. – М: Знак, 2012. – №1. – 208 с.
7. Колесов В. Язык и ментальность. – Санкт-Петербург: Петербургское Востоковедение, 2004. – 234 с.
8. Степанов Ю. Константы. Словарь русской культуры. – Москва, 1997.
9. Жаналина Л.К. Актуальные проблемы языкознания. Учебное пособие. – Алматы: Print-S, 2006. – 330 с.
10. Ислам А. Ұлттық мәдениет контексіндегі дүниенің тілдік суреті: фил. ғыл. док... дисс. автореф. – Алматы, 2004. – 49 б.
11. Бияздықова Ә. Қазақ тіліндегі «бақыт» концептісінің танымдық сипаты мен қызметі: фил.ғыл.канд. ... дис. – Алматы, 2014. – 192 б.
12. Карасик В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
13. Залевская А. Слово. Текст. – Москва: Гнозис, 2005. – 357 с.
14. Самарская Т.Б., Мартиросьян Е.Г. Концепт и концептосфера в литературном произведении: соотношение понятий // <https://cyberleninka.ru/article/n/kontsept-i-kontseptosfera-v-literaturnom-proizvedenii-sootnoshenie-ponyatiy/viewer>
15. Адамова А. Художественный концепт как единица творческого процесса в литературоведческом осмыслении // Материалы XVIII Международной конференции студентов, аспирантов и молодых учёных «Ломоносов». Секция «Филология», Москва, 14-15 апреля 2011 г. <http://www.philol.msu.ru/~smu/work/science-day/2011/29.25.09.2017>